

Beregszászi Anikó

Új témák, változó szemlélet

Az anyanyelvi nevelés új iránya a kárpátaljai magyar középiskolákban

A kárpátaljai magyar oktatásról

A 11 évfolyamos ukrainai közoktatás háromfokozatú. Hatéves kortól kötelező az első fokozat (alsó tagozat, 1–4. osztály), erre épül a második (felső tagozat, 5–9. osztály), majd a harmadik (középiskola, 10–11. osztály). Vannak csak I. fokozatú (elemi) iskolák (1–4. osztály), I–II. fokozatú intézmények (1–9. osztály, általános iskolák), I–III. fokozatú intézmények (1–11. osztály, teljes középiskolák), II–III. fokozatúak (5–11. osztály, gimnáziumok), valamint csupán III. fokozatúak (10–11. osztály, líceumok). Magyar nyelvből külön készülnek tantervek az I. fokozatú, illetve a II–III. fokozatú iskolák számára. A tanterveket és a tankönyveket az ukrán oktatási minisztérium hagyja jóvá, az oktatásban csak engedélyezett tantervek, tankönyvek, oktatási segédanyagok használhatók (Beregszászi–Cserniczkó 1996).

A legutóbbi népszámlálás (2001) adatai alapján Ukrajna legnyugatibb megyéjében, Kárpátalján a magyar nemzetiségűek száma 151 516, a magyar anyanyelvűeké 158 729 volt (Cserniczkó 2013). A régióban a 2013–2014. tanévben 98 magyarul (is) oktató iskola működött, közöttük 35 I–III. fokozatú középiskola, 6 líceum és 2 gimnázium. Összesen 43 intézményben folyik tehát magyar anyanyelvi nevelés középiskolai szinten a 10–11. osztályban. Az alábbiakban azokról az elmúlt tíz évben bekövetkezett tartalmi és szemléletbeli változásokról lesz szó, amelyek a középiskolai szinten folyó magyar mint anyanyelv oktatása terén történtek.

A kárpátaljai magyar kisebbségi közösség számára az anyanyelv és az anyanyelvű iskolahálózat megőrzése nemcsak oktatási, hanem nyelv- és nemzetpolitikai kérdés is. Az oktatás tannyelvén, illetve a magyar mint anyanyelv oktatásának a tartalmán keresztül a közösség jövője, megmaradása, identitásának és nyelvének a megőrzése hatékonyan befolyásolható (Brubaker–Fleischmidt–Fox–Grancea 2011: 287; Papp 2012; Cserniczkó 2013: 473–499). Ebben a helyzetben fontos, hogy a magyar tannyelvű iskolának legyen presztízse a közösségben, használható és hasznosítható tudást közvetítsen. Ennek egyik feltétele az anyanyelv oktatásának a megújítása, tartalmának a frissítése. E folyamatban kiemelt szerepük van az iskolai tanterveknek és a magyar nyelv oktatásához készült tankönyveknek, amelyeknek a tartalmi és szemléletbeli átalakítása 2005 óta fokozatosan zajlik.

Az előzmények

A Szovjetunió megszűnése után a kárpátaljai magyarságnak a független Ukrajna keretei között kellett meghatároznia önmagát. A kárpátaljai és a magyarországi magyar tudományos közélet figyelmébe is fokozatosan irányult a régió (és más határon túli magyar kisebbségek) nyelvkörnyezettani, nyelvhasználati kérdéseinek és sajátosságainak a vizsgálatára. Ezzel együtt fokozatosan került előtérbe a magyar mint anyanyelv oktatása is. Az első nyílt polémia a témában az ungvári *8. élőnyelvi konferenciához* köthető, amelynek témája a kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat volt (Cserniczkó–Váradai 1996). E tanácskozáson olyan kérdések vetődtek fel a kárpátaljai magyar nyelvi tankönyvek szemléletével, a nyelvi változatosság tankönyvekben

való megjelenésével (illetve hiányával) kapcsolatban, amelyek vitát generáltak, majd közös gondolkodásra késztették a régió nyelvészeit és tankönyvíróit az iskolai tankönyvek tartalmáról, nyelvszemléletéről. A szakmai párbeszéd során az alábbi főbb tézisek fogalmazódtak meg:

- A Szovjetunió idejéből megörökölt magyar nyelvi tankönyvek túlzottan grammatika-központúak, figyelmen kívül hagyják a nyelvi változatosságot, szemléletük felcserélő (szubtraktív). Kizárólag a nyelv sztenderd változata jelenik meg bennük, minden ehhez viszonyított eltérést hibaként stigmatizálnak. A kárpátaljai magyar nyelvhasználat nyelvjárási és kontaktushatásból eredő sajátosságai nem kerülnek szóba, vagy ha mégis, akkor szigorúan kiirtandó, korrigálandó jelenségként.
- Nem jelentenek megoldást a Magyarországról behozott magyar nyelvi tankönyvek, mivel szerkezetükben nem illeszkednek a helyi oktatási rendszerhez. Tartalmukban pedig távol állnak attól, hogy a kárpátaljai magyar közösség valós nyelvi-nyelvhasználati helyzetére reagáljanak.
- Felvetődött továbbá a kérdés, hogy mennyire hatékony a magyar anyanyelvi nevelés Kárpátalján.

A folyamat

2000 tavaszán egy kérdőíves kutatás keretében vizsgáltuk meg a kárpátaljai magyar középiskolások nyelvhasználatát. Abból kiindulva, hogy az oktatás kimeneti szakaszán álló tanulóknak – a korábbi évtizedek homogenizáló ideológiája szellemében és a felcserélő módszer alkalmazásának következtében – az eszményített sztenderd normáival kell tisztában lenniük, többféle feladattípust használva mértük fel, hogy mennyire sikerült elérni a célt, a sztenderd magyar nyelvváltozat elsajátítását. A vizsgálat Kárpátalja összes magyar középiskolájában az egy évvel érettségi előtt álló 10. osztályos tanulók körében folyt. Az adatok azt mutatták, hogy bár a tantervi célok között kiemelt helyen szerepel a sztenderd nyelvváltozat oktatása, ezen a téren az iskolai anyanyelvi nevelés kevésbé hatékony (Beregszászi 2002, Cserniczkó 2003; Beregszászi–Cserniczkó 2004).

Az anyanyelvi nevelés reformja szempontjából a vizsgálat legfontosabb hozadéka az volt, hogy empirikus kutatási adatokkal alátámasztva láttuk a felcserélő szemlélet sikertelenségét. Ez pedig megkövetelte, hogy a kudarcot vallott módszer helyett mást, eredményesebb és közösségileg hasznosabb módszert dolgozzunk ki. Ez a szándék jelent meg a nyelvi változatosságot tényként kezelő, a nyelvváltozatok szerepét és értékeit fel-, illetve elismerő úgynevezett hozzáadó (additív) szemlélet érvényesítésében, a kontrasztív módszerek és a funkcionalitás alkalmazásában. Ennek a szemléletváltásnak a közösségi hozadéka az, hogy a tanulók kommunikatív kompetenciájának szerves részévé válik a beszédhelyzethez automatikusan igazodó (szóbeli és írásbeli) nyelvhasználat készsége. Az iskolai anyanyelvi nevelés legfontosabb feladata így az lehet, hogy hasznosítható tudást közvetítve felkészíti a tanulókat mindazon nyelvi kihívások megoldására, kezelésére, amelyekkel az iskolában és (főként) az iskolán kívül találkozhatnak. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az oktatásban is helyet kapott a közösség valós nyelvi helyzete, megjelentek a kárpátaljai magyar nyelvhasználat jellegzetességei (Beregszászi–Cserniczkó 2007; Beregszászi 2011a).

Az anyanyelv oktatásának tartalmát megváltoztatni nehéz és hosszú folyamat, mivel ezt az oktatáshoz és a nyelvhez szorosan kapcsolódó tényezőkön túl számos egyéb szempont is befolyásolja és alakítja:

- A kisebbségi helyzet: a kisebbségi közösség anyanyelvi oktatásának a kérdése nemcsak oktatási, hanem politikai tartalmú kérdés is.
- A megfelelés kényszere: a magyar anyanyelvi nevelés tartalmának meg kell felelnie az ukrán nemzeti alaptanterv elvárásainak, továbbá a helyi magyar közösség nemzeti és politikai elvárásainak, valamint összhangban kell lennie a kurrens nyelvtudományi és tantárgy-pedagógiai eredményekkel.

- A hagyomány: a magyar nyelvterület egészére érvényesen (is) meghatározza az anyanyelvi oktatás tartalmát, nem engedve a grammatikai ismeretek részletes, sokszor öncélú iskolai oktatásának a szokásából.
- Érzelmi telítettség: a kárpátaljai magyar közösségnek, mint a kisebbségi közösségeknek általában, érzelmileg is telítettebb a viszonya az anyanyelvéhez, ezzel együtt az anyanyelvi nevelés kérdéséhez.
- Fokozott utóhatás: az egynormájú, nyelvművelőnek is nevezett előíró szemlélet hatása és napjainkig érvényes utóhatása a kárpátaljai magyar oktatásban fokozottan van jelen.

Amikor az oktatandó tananyag tartalmi megújításán dolgoztunk, Szépe György szavait tartottuk szem előtt: „Véleményem szerint ugyanis az iskolának – itt a nemzeti kisebbségek iskolájának vagy iskolán kívüli tanfolyami rendszerének – fel kell készíteni a fiatalokat az anyanyelvhasználattal kapcsolatos teljes kör megismerésére és kezelésére. Természetesen mindez az iskolai szocializáció, nevelés és oktatás folyamatában, megfelelő fokozatossággal értendő. Ez azt jelenti, hogy az iskolai anyanyelv-oktatásnak el kell mozdulnia a nyelvtan és a nyelvművelés/helyesírás oktatásának hagyományos körétől. Ezeket persze nem kell elhagyni, hanem ki kell egészíteni olyan témákkal, mint a szociolingvisztika, a pszicholingvisztika, a kétnyelvűség, sőt a nyelvpolitika és a nyelvi jogok. Ajánlatos volna ezen témákat összekapcsolni a szociálpszichológia és a kommunikáció oktatásával; ideális esetben ezek gyakorlásával is. Számomra az is nyilvánvaló, hogy a kisebbségben és szórványban élők számára életbe vágóan fontos műveltségi anyag lehetnek a jogi ismeretek és ezen belül az emberi jogok” (Szépe 2001: 67–68).

Az eredmények

Az első sikeres lépés az anyanyelvoktatás tartalmának a módosítására és a változtatások kodifikálására a 2005-ben megjelent, az ukrán oktatáspolitikai reformhoz igazodó tanterv elkészítése volt (Kótyuk 2005b). A korábbi általános és középiskolai tantervekhez képest ez a tanterv főleg szemléletében volt más. Az általános iskola felső tagozatán (5–9. osztály) a tananyag tartalmát (amely jelentős részben grammatika) nem lehetett jelentősen átszabni, ezt az állami alaptanterv nem tette lehetővé. Változtatni lehetett azonban az anyanyelvhez és annak változataihoz való viszonyuláson, és funkcionálisan lehetett megközelíteni a nyelvtani ismeretek tanítását is. A 2005-ös tanterv a következőkben hozott újat:

- alkalmazta a hozzáadó szemléletet;
- nem a grammatika oktatását tekintette fő feladatának, hanem azt, hogy az iskolából kikerülők képesek legyenek minden helyzethez megtalálni a megfelelő nyelvi változatokat és grammatikai formákat;
- a nyelvtant nem öncélúan igyekezett tanítani, hanem azzal a szándékkal, hogy a tanuló könnyen, magabiztosan és tudatosan válasszon a rendelkezésére álló nyelvi elemek közül, amikor egy konkrét élethelyzetben kell szóban vagy írásban megnyilvánulnia;
- kimondta, hogy a nyelvhasználat helyénvalóságának ismerete az anyanyelv oktatásának egyik legfontosabb célja.

Jóval jelentősebb változáson ment keresztül a középiskolai tananyag tartalma. A 2005-ös tanterv a kárpátaljai magyarnyelv-oktatásban addig példátlan módon a középiskolai osztályok tananyagából kihagyta a grammatikát (nem került sor annak harmadszori, az elemi és az általános iskola utáni ismétlésére), és a nyelvhasználat felől közelítve stilisztikai, szociolingvisztikai és retorikai ismereteket tartalmazott. Olyan témakörök jelentek meg a középiskolai tananyagban, amelyek – amellet, hogy előzmény nélküliek a régióban – módot adtak arra, hogy a közösség nyelvhasználatára, nyelvi helyzetére vonatkozó tudományos eredmények beépüljenek végre az oktatásba. Olyan tartalmi egységek kerültek a tantervbe és a tankönyvekbe, mint a szituatív (beszédhelyzethez igazodó) nyelvhasználat; a nyelv és a nyelvváltozatok fogalma; a nyelv változékonysága és viszonylagos állandósága; a nyelvváltozatok virtuális egyenlősége és aktuális egyenlőtlensége; a nyelvi

alapú diszkrimináció és a nyelvi tolerancia. Beépültek az oktatásba olyan ismeretek is, mint a helyi magyar nyelvváltozatok jellemző sajátosságai (nyelvjárási jellemzők, a nyelvi kontaktusok hatásai: kölcsönzés, kódváltás, pragmatikai sajátosságok), illetve a magyar nyelv más változatokhoz viszonyított hasonlóságai és különbségei.

Az új tanterv alapján új magyar nyelvi tankönyvek is készültek (Kótyuk 2005a, 2005b, 2008; Beregszászi 2010, 2011b). E tankönyvek legfontosabb közösségi hozadéka az, hogy a kárpátaljai magyar nyelvi valóságot figyelembe véve a helyi magyar anyanyelvű beszélőknek íródtak. A 10. osztályos tankönyv *Bevezetőjében* például a következőket olvashatjuk: „Az egyes stílusrétegek leírásakor [a tankönyv] igyekszik figyelembe venni a kárpátaljai magyar nyelvi valóságot, kitér a kárpátaljai magyar nyelvhasználat sajátosságaira, a kétnyelvűségi és kisebbségi helyzetből fakadó nyelvi következményekre. A tankönyv példaanyagában szándékoltan sok kárpátaljai magyar szöveg kapott helyet” (Beregszászi 2010: 5).

A 10. és a 11. osztályos tankönyvben olyan fejezetcímekkel (témakörökkel) találkozunk, amelyek korábban hiányoztak, így például: a kárpátaljai magyar nyelvhasználat sajátos jellemzői, névhasználat és megszólítási szokások Kárpátalján, a kétnyelvűség hatása a kárpátaljai magyar nyelvhasználatra, a kölcsönzések, nyelvsváltás (kódváltás) a társalgás során (Beregszászi 2010); a nyelven belüli változatosság, a kárpátaljai magyar nyelvváltozatok, nyelvpolitika, nyelvi tervezés, nyelvűvelés, nyelvi identitás, nyelvi megbélyegzés, a nyelvi alapú hátrányos megkülönböztetés, a nyelvek virtuális egyenlősége és aktuális egyenlőtlensége (Beregszászi 2011b). E tankönyvek az alkalmazó jellegű tudást helyezik előtérbe, a gyakorlófeladatokba beépülnek a kárpátaljai nyelvi valóságot leíró tudományos ismeretek. Az alábbiakban a két tankönyvből mutatok be néhány feladatot (1–3. feladat: Beregszászi 2010: 65, 65, 62; 4. feladat: Beregszászi 2011b: 75).

1. Képzeltet el és játsszatok el egy olyan párbeszédet, amelynek során egy kárpátaljai magyar beszélget egy Magyarországról ide látogató magyarral! A mellékelt szöszedetből illesszéték be a szavakat a párbeszédbe a helyzethez illő módon! Mi alapján döntöttetek? *paszport, göngyöleg, bánka, útlevel, elektricska, intercity járat, májka, kőjál*
2. Vegyétek kézbe a Magyar értelmező kéziszótár 2003-ban megjelent második, átdolgozott kiadását, amely már kárpátaljai magyar szavakat, szójelentéseket is tartalmaz! Nézzetek utána, mit jelentenek a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban és mit a magyarországi magyar nyelvben a következő szavak: *bíró, felszámol, beteglap, csenget!*
3. Vizsgáljátok meg saját családokat névhasználatát! Írjátok le édesapátok és édesanyátok nevét, édesanyátok leánykori nevét, a saját nevetek teljes formáját magyarul és ukránul, majd figyeljétek meg és az órán tanultak alapján fogalmazzátok meg a kárpátaljai magyar névhasználat sajátosságait!
4. Házi feladatként figyeljétek meg lakóhelyeteken az emberek nyelvhasználatát! Milyen, a kétnyelvűség hatásaként jelen levő nyelvhasználati jelenségekre tudtok példát gyűjteni a környezetetekben elhangzó beszélgetéseket figyelve? A hallott példákat írjátok le!
5. A Termini Nyelvészeti Kutatóhálózatot szlovákiai, romániai, ukrániai, szerbiai, horvátországi, szlovéniai és ausztriai magyar nyelvészek közösen hozták létre. Egyik fő kutatási feladatuknak azt tekintik, hogy összegyűjtsék a Magyarország határain túli magyar nyelvváltozatoknak azokat a szavait, amelyek az adott állam többségi nyelvéből átvett kölcsönzések. Ennek a munkának az eredményeképpen már létrejött egy úgynevezett ht-lista (ahol a *ht* a határon túli rövidítése), amely több száz ilyen szót tartalmaz. Az iskolai számítástechnikai szaktanteremben keresd meg az interneten ezt a ht-listát, és nézd meg, hogy talál-e benne olyan szavakat, amelyek a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban (is) használatosak!

A hivatali nyelvhasználat még az egynyelvű környezetben élők nagy többségének is természetellenes, és gyakran okoz gondot. Kétnyelvű környezetben ez még bonyolultabb lehet, főként akkor, ha a kétnyelvű beszélő kisebbségként kerül valamelyik hivatalban az ügyfél szerepébe. Ezért a 10. osztályban a közéleti írásbeliség

(hivatalos stílus) tanításakor a tananyag újragondolása során igyekeztünk külön figyelmet fordítani erre a témakörre.

Kárpátalján a hivatalokban viszonylag kevesen használják a magyar nyelvet. Ha mégis, erre rendszerint csak szóban van lehetőség. A jóval kötöttebb, formálisabb írásbeli hivatali érintkezés nyelve jellemzően a többségi nyelv. Magyar többségű településeken előfordulhat, hogy a kárpátaljai magyar ügyfél magyar nyelven fordul a hivatalnokhoz, aki – ha tud magyarul – magyarul válaszol. A szóbeli hivatali ügyintézésben tehát használható a magyar nyelv, de írásban a kérvényeket, a beadványokat jellemzően a többségi nyelven várják el a kisebbségi állampolgároktól is. Eltérőek továbbá a magyarországi magyar hivatalok írásbeli szabványai és formanyomtatványai, illetve a kárpátaljai magyar hivatali élet iratai. Még ha van is lehetősége a kisebbségi állampolgárnak az anyanyelvén elkészítenie valamilyen iratot, annak formájában magyarul is az ukrainai állami szabványhoz kell igazodnia. Többek között ezért sem alkalmazhatók, vehetők át változtatás nélkül a magyarországi anyanyelvi tankönyvek és gyakorlófüzetek hivatalos stílust bemutató fejezetei a kárpátaljai magyar iskolákban. A kárpátaljai magyar hivatalos írásbeliség sajátosságaira is igyekeznek felhívni a figyelmet a 10. osztályos tankönyv példái és feladatai (6–7. feladat: Beregszászi 2010: 123–124; 8. feladat: uo.125–126; 9–10. feladat: uo. 129).

6. Az alábbiakban a mindennapi életből származó (egy beregszászi hivatalban rögzített) felvétel részlete olvasható. Figyeljétek meg, hogyan, milyen nyelv(ek)en is zajlik a hivatali ügyintézés Beregszászon!

Ügyfél: És mondjuk még egy olyat szeretnék megérdeklődni, hogy ha mondjuk valaki új házat épít, és be akarja vezetni a vizet, akkor ehhez milyen papírokat kell beadni?

Hivatalnok: Milyen utcán?

Ügyfél: Nem tudom, még nem voltam az utcán.

Hivatalnok: Van-e az utcán víz, kanalizáció, csatorna? Akkor ide kell a főmérnöknek írni, vagyis a főnöknek írni egy kérvényt, hogy *прошу видати мені послуги для підключення к городской сеті*. [‘Kérem a városi hálózathoz való csatlakozás engedélyezését.’]

Ügyfél: És ezt csak ukránul lehet megírni?

Hivatalnok: Természetesen.

Ügyfél: És hogyha esetleg valaki magyarul írja meg, akkor?

Hivatalnok: Magyarul, de hát az jobb lenne, ha ukránul vagy oroszul írja meg az ember, mert Ukrajnában élünk.

7. A következő interjúrészletet szintén egy beregszászi hivatalban rögzítették. Olvassátok el a részletet, és fogalmazzátok meg, milyen akadályai vannak a magyar nyelvű írásbeli hivatalos ügyintézésnek Kárpátalján! Majd keressétek meg a szövegben a kétnyelvűség hatásaként megjelenő kölcsönszavakat!

Ügyfél: Magyar nyelvű formanyomtatványuk nincsen?

Hivatalnok: Nincsen. Én azért mondtam nektek, hogy ő magyarul nekünk nem szabad, minden ukrán. Nézzetek meg, van obrazec [‘minta’].

Ügyfél: Aha, akkor nem szabad akkor magyarul?

Hivatalnok: Ide leülhettek leírni. Magyarul nem szabad, hát egyszerű átmásolás.

Ügyfél: Tehát akkor csak ukránul lehet kitölteni?

Hivatalnok: Úgy, ahogy a paszportotok [’személyitek’], csak ukránul van az első lap.

8. Olvassátok el az alábbi idézetet! Majd fejtétek ki, egyetértetek-e a benne foglaltakkal, vagy más a véleményetek! Érvéleteket igyekezzetek példákkal alátámasztani!

„Ha nincsenek emberek, akik beszélnek a nyelvet, a nyelv nem élő nyelv. Ha vannak beszélők, de nincsenek olyan helyzetek, ahol használni lehet azt a nyelvet (mert például nincs kivel és hol beszélni ezen a nyelven), a nyelv eltűnik, hiszen a nyelvet a használat élteti. Hiába vannak azonban beszélők, akik szeretnék ezen a nyelven beszélni, ha törvények, rendeletek tiltják ennek a nyelvnek a nyilvános használatát. S hiába vannak beszélők, lehetőségek és jogok akkor, ha a közösség nem érzi szükségét ennek a nyelvnek, és nem akarja használni azt.

Meggyőződésünk, hogy ennek a négy tényezőnek meghatározó jelentősége van abban is, hogy fognak-e magyarul beszélni ötven, száz vagy ötszáz év múlva Kárpátalján.”

(Részlet a *Megtart a szó* című kétnyelvűségi kézikönyvből)

9. Készítsetek hivatalos levelet magyarországi és kárpátaljai magyar szabvány szerint! Képzeld el egy hivatalos közéleti szituációt, és annak megfelelően találjátok ki a levél íróját, címzettjét és tartalmát! Nevezzétek meg a szituáció elemeit!

10. A szöveggyűjteményben láthatjátok a beregszászi polgármesteri hivatal kétnyelvű fejlécét. Ennek alapján készítsétek el a saját településetek, majd iskolátok hivatalos levelezéshez használható kétnyelvű fejlécét!

Ránk váró teendők, előttünk álló problémák

A felsorolt eredmények ellenére a kárpátaljai magyar anyanyelvi oktatás reformja még nem ért véget. A 2005-ös, határhőnek számító magyar anyanyelvi tanterv szerencsésen találkozott az éppen akkor friss nyelvészeti alapokra helyezett állami alaptanterv szellemiségével. A tantervre állami támogatást nyert a csernyivci Bukrek Kiadó, a Területi Pedagógus-továbbképző Intézet, illetve a tanterv megírására általuk felkért Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. Így jött létre egy olyan, gyakorló magyartanárokból, főiskolai oktatókból és nyelvész kutatókból álló munkacsoport, amely Kótyuk Istvánnak, a régió legnagyobb tapasztalattal rendelkező tanterv- és tankönyvírójának az irányításával megalkotott egy sok tekintetben előremutató anyanyelvi tantervet (Kótyuk 2005b).

A tanterv alapján évente készültek az új magyar nyelvi tankönyvek, amelyeknek a piacért, vagyis az állami megrendelésért általában két kiadó, a csernyivci Bukrek és a Ivivi Szvit Kiadó ungvári szerkesztősége versenyzett a meghirdetett pályázatokon. Mindkét kiadó igyekezett kialakítani a saját szerzői gárdáját. A Szvit főleg gyakorlattal rendelkező iskolai magyartanárokkal és a pedagógus-továbbképző intézet szakembereivel, Bukrek pedig elsősorban a régió magyar nyelvű felsőoktatásában dolgozó nyelvész kutatóival dolgozik együtt. Szerencsésebb lenne azonban olyan munkacsoportok kialakítása, amelyekben az elmélet és a gyakorlat, az iskolai magyartanár és a tudományos kutató gondolkodása találkozik, amint ez a 2005-ös tanterv esetében történt. Akkor talán még egyenesebben, váratlan kitérők nélkül haladhatna az anyanyelvi nevelés reformja a kárpátaljai magyar iskolákban.

Irodalom

- Beregszászi Anikó 2002. A kárpátaljai magyarság nyelvhasználati sajátosságai a nyelvi tervezés szemszögéből. *Kisebbségkutatás* 2: 368–375.
- Beregszászi Anikó 2010. *Magyar nyelv 10. osztály*. Bukrek Kiadó. Csernyivci.
- Beregszászi Anikó 2011a. A kárpátaljai magyar anyanyelvi oktatás ideológiai és tantárgy-pedagógiai szemléletváltásáról. *Modern Nyelvoktatás* 1: 32–44.
- Beregszászi Anikó 2011b. *Magyar nyelv 11. osztály*. Bukrek Kiadó. Csernyivci.
- Beregszászi Anikó – Cserniczkó István 1996. A magyar nyelv változatai és stílusrétegei a kárpátaljai magyar nyelvtankönyvekben. In: Cserniczkó István – Váradi Tamás (szerk.) *Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat*. Tinta Könyvkiadó és Kiadványszerkesztő Bt. Budapest. 29–38.
- Beregszászi Anikó – Cserniczkó István 2004. *...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról*. PoliPrint. Ungvár.
- Beregszászi Anikó – Cserniczkó István 2007. A kárpátaljai magyar nyelvjárások és az iskola: elméleti és módszertani kérdések. *Acta Beregsasiensis* 1: 44–62.
- Brubaker, Rogers – Fleischmidt Margit – Fox, John – Grancea, Liana 2011. *Nacionalista politika és hétköznapi etnicitás egy erdélyi városban*. L'Harmattan. Budapest.
- Cserniczkó István 2013. *Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Cserniczkó István (szerk.) 2003. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola. Beregszász.
- Cserniczkó István 2010a. *Megtart a szó. Hasznosítható ismeretek a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság – Hodinka Antal Intézet. Budapest–Beregszász.
- Kótyuk István 2005a. *Magyar nyelv 5. osztály*. Bukrek Kiadó. Csernyivci.
- Kótyuk István (szerk.) 2005b. *Magyar nyelv 5–12. osztály. Tanterv a magyar tannyelvű iskolák számára*. Bukrek Kiadó. Csernyivci.
- Kótyuk István 2008. *Magyar nyelv 8. osztály*. Bukrek Kiadó. Csernyivci.
- Magyar nyelv 2010. Beregszászi Anikó – Cserniczkó István – Braun Éva – Hnatik-Riskó Márta (szerk.) *Magyar nyelv 10–11. osztály. Tanterv a magyar tannyelvű általános középiskolák számára*. Kijev.
- Papp Z. Attila 2012. Kisebbségi magyarok oktatási részvételének értelmezési lehetőségei. *Educatio* 24/1: 3–23.
- Szépe György 2001. *Nyelvpolitika: múlt és jövő*. Iskolakultúra. Pécs.

Beregszászi, Anikó: New themes, changing attitudes. The new direction of mother-tongue teaching in the Transcarpathian Hungarian secondary schools.)

Az írás szerzőjéről

Beregszászi Anikó

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, Ukrajna

banikobaniko[kukac]gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6860-7579>